OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

LAUSUNTO

28.2.2023

Lakivaliokunnalle

Lausunto: U 1/2024 vp Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle komission ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi vähimmäissäännöistä laittomassa maahantulossa unioniin, kauttakulussa unionin kautta ja unionin alueella oleskelussa avustamisen ehkäisemiseksi ja torjumiseksi sekä neuvoston direktiivin 2002/90/EY ja neuvoston puitepäätöksen 2002/946/YOS korvaamisesta COM(2023) 755 final

Valtioneuvoston ihmiskaupan vastaisen työn koordinaattori kiittää mahdollisuudesta lausua otsikkoasiassa. Koordinaattori on sijoitettu oikeusministeriöön.

Pääministeri Orpon hallitusohjelmassa on sitouduttu torjumaan ihmiskauppaa poikkihallinnollisesti ja kokonaisvaltaiseksi. Erityinen paino tällä hallituskaudella on työperäisen hyväksikäytön torjunnassa, mitä koskien hallitus on äskettäin hyväksynyt uuden toimenpideohjelman. Tämän lisäksi hallitus aikoo turvata rikoksen uhrien tukipalvelut, edistää viranomaisten välistä tietojenvaihtoa sekä tehostaa viranomaisvalvontaa ihmiskapparikoksissa varmistamalla poliisille riittävät resurssit koko maassa.

Ihmiskapparikokset ovat vakavia ja usein rajat ylittäviä rikoksia. Ihmiskauppa loukkaa vakavasti uhrin oikeuksia, heikentää rehellisten ja lainkuuliaisten yritysten kilpailumahdollisuuksia ja kaventaa verotuloja. Ihmiskaupasta saatava rikoshyöty on kansainvälisesti arvioituna huomattava. Esimerkiksi Poliisiammattikorkeakoulu on järjestäytynyttä rikollisuutta koskevassa katsauksessaan todennut, että ihmiskauppa on yksi erityisistä tulevaisuuden uhkakuvista ja että järjestäytyneen rikollisuuden markkinat Suomessa koostuvat suurelta osin huumausaineiden kaupasta, ihmiskaupasta ja erilaisista petoksista. Ihmiskauppa ja työperäinen hyväksikäyttö ovat katsauksen mukaan Suomessa huumausainekaupan jälkeen toiseksi suurin järjestäytyneen rikollisuuden markkina-alue, kun mittarina käytetään sen kokonaisvaltaista vaikuttavuutta.

Ihmiskaupan vastaisen työn näkökulmasta on keskeistä, että ihmiskauppa tulee viranomaisten tietoon, eikä hyväksikäyttö jää piiloon. Ihmiskaupan tehokasta ilmituloa puolestaan edistää se, että uhrit saavat apua. Uhrien tukeminen ja auttaminen luovat edellytyksiä sille, että uhrit kertoisivat kokemastaan hyväksikäytöstä ja väkivallasta poliisille. Apua ja tukea saavalla uhrilla on paremmat mahdollisuudet osallistua rikosprosessiin, mikä puolestaan edistää rikosvastuun toteutumista ja ihmiskaupan ehkäisemistä.

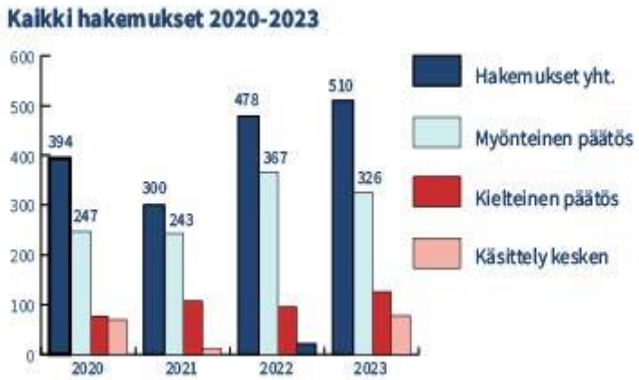
Ihmiskauppa on nimenomaisesti kielletty Euroopan unionin perusoikeuskirjan 5 artiklassa. Direktiivissä 2011/36/EU määrätään ihmiskaupan ehkäisemisestä ja sen uhrien suojelemisesta. Direktiivin 11 artiklassa määrätään, että jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että uhrit saavat apua ja tukea ennen rikosoikeudenkäyntiä, sen aikana ja riittävän pitkään sen jälkeen. Jäsenvaltioiden on lisäksi toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen

Postiosoite Postadress	Käyntiosoite Besöksadress	Puhelin Telefon	Faksi Fax	S-posti, internet E-post, internet
Oikeusministeriö PL 25 FI-00023 Valtioneuvosto Finland	Eteläesplanadi 10 00130 Helsinki Finland	0295 16001 Internat. +358 295 16001	09 160 67730 Internat. +358 9 160 67730	kirjaamo.om@gov.fi www.oikeusministerio.fi www.justitieministeriet.fi

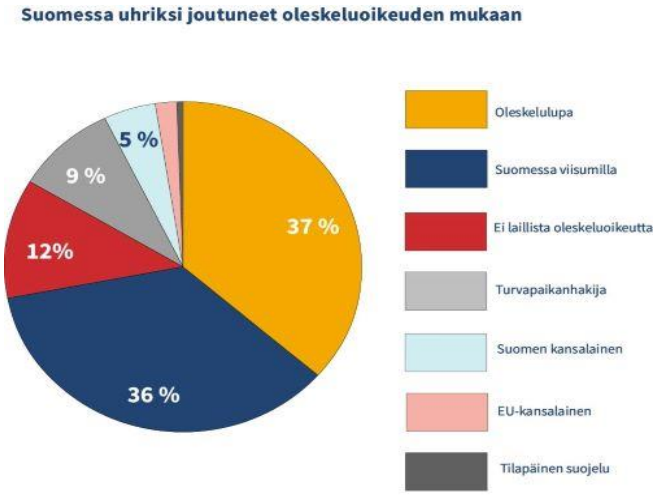
varmistamiseksi, että henkilölle annetaan apua ja tukea heti, kun toimivaltaisilla viranomaisilla on perusteltua syytä epäillä, että tämä on saattanut joutua ihmiskaupparikoksen kohteeksi. Jäsenvaltioiden on direktiivin mukaan myös toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että uhrille annettavan avun ja tuen ehtona ei ole uhrin valmius toimia yhteistyössä rikostutkinnassa, syytetoimien yhteydessä tai oikeudenkäynnissä, sanotun kuitenkaan rajoittamatta direktiivin 2004/81/EY tai vastaavien kansallisten sääntöjen soveltamista. Jäsenvaltioiden tulee toteuttaa lisäksi tarvittavat toimenpiteet luodakseen tarkoituksenmukaiset mekanismit uhrien tunnistamiseksi varhaisessa vaiheessa samoin kuin heidän auttamisekseen ja tukemisekseen yhteistyössä alan tukijärjestöjen kanssa. Apuun ja tukeen on kuuluttava ainakin uhrin toimeentulon takaava elintaso eli tarkoituksenmukainen ja turvallinen majoitus, aineellinen apu, välttämätön sairaanhoito mukaan lukien psykologinen tuki, neuvonta ja tiedotus sekä tarvittaessa käännös- ja tulkkauspalvelut. Jäsenvaltioiden on huolehdittava uhreista, joilla on erityisesti raskaudesta, terveydentilasta, vammaisuudesta taikka mielenterveydellisistä tai psykologisista häiriöistä johtuvia erityistarpeita tai joihin on kohdistettu vakavaa psykologista, fyysistä tai seksuaalista väkivaltaa. Direktiiviä ollaan parhaillaan uudistamassa, ja uhrien suojelemista koskevia määräyksiä ollaan entisestään vahvistamassa.

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmästä säädetään kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrien tunnistamisesta ja auttamisesta annetussa laissa (746/2011). Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä (jäljempänä ”auttamisjärjestelmä”) on valtakunnallinen ihmiskauppaan ja uhrien auttamiseen keskittyvä kansallinen asiantuntijaviranomainen. Auttamisjärjestelmä tekee asiantuntijatyötä, johon kuuluu virkavastuulla tehtävää päätösharkintaa. Auttamisjärjestelmä arvioi päätösharkinnassaan sitä, täyttyvätkö laissa säädetyt edellytykset Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään pääsemiseksi.

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän asiakasmäärä on ollut kasvusuunnassa jo usean vuoden ajan. Vuonna 2023 auttamisjärjestelmä vastaanotti yhteensä 510 esitystä henkilön ottamiseksi auttamisjärjestelmän asiakkaaksi. Auttamisjärjestelmään hyväksyttiin 326 uutta ihmiskaupan uhria, joista hieman yli puolet oli naisia ja tyttöjä. Kielteisen päätöksen perusteena voi olla esimerkiksi se, ettei tapauksessa ole viitteitä ihmiskaupasta tai se, ettei henkilöllä ihmiskauppakokemuksesta huolimatta ole tarvetta auttamisjärjestelmän kautta annettavalle avulle/palveluille, tai se, että henkilön kertoma on epäuskottava. Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän tietojen mukaan esityksistä alle neljään prosenttiin liittyi epäily yrityksestä päästä auttamisjärjestelmän asiakkaaksi perusteetta. Näissä tapauksissa oli yleisimmin kyse turvapaikanhakijoista, jotka olivat virheellisesti luulleet, että auttamisjärjestelmän asiakkuus edesauttaisi oleskeluluvan tai kansainvälisen suojelun saamista Suomessa. Tosiasiassa päätösharkinta kansainvälisen suojelun hakemusten ja muiden oleskelulupahakemusten kohdalla kuuluu Maahanmuuttoviraston vastuulle.

64 % kaikista auttamisjärjestelmään otetuista ihmiskaupan uhreista oli joutunut Suomessa työperäisen hyväksikäytön eli pakkotyön uhreiksi. Pakkotyön aloista esiin tilastoissa nousevat viime aikoina paljon julkisuudessakin käsitelty luonnontuotteiden poiminta (32 %) sekä marjatilat (24 %), ravintola-ala (13 %), siivous (11 %), hyvinvointi (4 %) ja puutarha-ala (4 %). Kaikista auttamisjärjestelmään otetuista ihmiskaupan uhreista 73 % oli Suomessa työntekijän oleskeluluvalla, kausityöluvalla, perhesiteen perusteella tai viisumilla. Kaiken kaikkiaan auttamisjärjestelmän asiakkaista valtaosa on uhriksi joutuessaan oleskellut maassa laillisesti tai on ollut Suomen tai jonkun toisen EU-maan kansalainen.

Auttamisjärjestelmä toimii keskitettynä matalan kynnyksen kontaktipisteenä, ja se saa siksi runsaasti tietoa ihmiskauppailmiöstä. Auttamisjärjestelmään kertynyttä tilannetietoa voidaan hyödyntää muussa viranomaistoiminnassa, kuten poliisissa tai kansallisten ennaltaehkäisevien toimien suuntaamisessa. Samanlaista rikoksentorjuntaa tukevaa tilannetietoa ei kerry esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmässä. Auttamisjärjestelmä myös välittää vihjetietoa poliisille ja työsuojelulle yhteydenotoista, joiden perusteella auttamisjärjestelmälle ei suoraan synny itselleen mahdollisuutta tai toimivaltaa toimia. Auttamisjärjestelmä toimii myös keskitettynä asiantuntijatukena ihmiskaupan uhrien tunnistamisessa muille viranomaisille ja kolmannelle sektorille sekä myös kouluttaa laajasti muita toimijoita.

Ihmissalakuljetusta eli laittoman maahantulon järjestämistä esiintyy Suomessa vähemmän ihmiskaupan yhteydessä. Tilannekuvan mukaan Suomessa erityisenä haasteena näyttäytyy maahan sinällään laillisesti tulleiden uhrien haavoittuvan tai työnantajasta riippuvaisen aseman hyväksikäyttö, joka saattaa aiheutua jo lähtömaassa esimerkiksi kynnysrahojen perimisestä tai matkajärjestelyjen aiheuttamasta velasta. Tästä muodostuu ihmiskaupan ja hyväksikäytön riski maahan tultua ja työnteon alettua. Sellaisilla ihmissalakuljetuksen eli laittoman maahantulon järjestämisen kohteilla, joiden tilanteeseen ei liity ihmiskaupan piirteitä, ei ole oikeutta Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän asiakkuuteen.

Valtioneuvoston ihmiskaupan vastaisen työn koordinaattori Venla Roth